

MUKTIBODH “HALIL AMAKI” HIKOYASIDA BOSH OBRAZ RUHIY HOLATINING BADIY IN’IKOSI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7394957>

Raximbayeva Oftobxon

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
Adabiyotshunoslik mutaxassisligi 2 kurs magistri
Ilmiy rahbar: prof., f.f.d., dots. **Muxibova U.U.**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada badiiy asardagi qahramon ruhiyatidagi ozgarishlar tahlilga tortilgan va bu ozgarishlar badiiy psixologizm asosida organilgan. Qahramonning ruhiy holati misollar orqali tahlil qilingan.

Kalit sozlar: obraz, qahramon, badiiy psixologizm, konflikt, detal, personaj, epizodik obrazlar.

ANNOTATION

This article analyzes the changes in the psyche of the protagonist in the work of art, and these changes are studied on the basis of artistic psychology. The mental state of the protagonist is analyzed through examples.

Keywords: image, hero, artistic psychology, conflict, detail, character.

Gajanan Madhav Muktibodh – XX asrda ijod qilgan shoir, esseist, adabiy va siyosiy tanqidchi va yozuvchi. U zamonaviy shariyatda ijod qilgan ijodkor. Muktibodh Surya Kant Tripathi “Nirala” qatorida zamonaviy hind poeziyasida mashhur yozuvchi, shoirlardan.

Uning ijodiga marksizm, sotsializm va ekzistensializm haqidagi qarashlari chuqur ta’sir ko’rsatgan va uning chuqur noroziligining tug’ma ifodasini o’zida mujassam etgan. U 1953 – yildan keyin taraqqiyparvar yozuvchilar harakati qulagandan keyin ham o’zining ilg’or yo’lini ko’rsatishda davom etdi; ijodining ohirigacha esa Yashpal kabi yozuvchilar bilan birga hind adabiyotidagi modernistic va formalistik oqimlarga qarshi g’oyaviy kurashni davom ettirdi.

Harishankar Parsal Muktibodh haqida shunday degan “Men bu odamning fe’l atvorini qandaydir kuchli qal’aga o’xshataman. Unda ko’plab janglar belgilari bor. O’q izlari bor, suvoqlari chiqib ketgan, ranglari vaqt o’tishi bilan yuvilib ketgan –

lekin uning mustahkam devorlari chuqur poydevordan ko'tarilib, boshini baland ko'tarib turibdi”¹.

Muktibodh hayotdagi ikir – chikirlarga ham katta etibor bergan. Shuning uchun uning kichik hikoyalarida ham katta hayot nafasi bor. Yozuvchi hikoyalarining muhim xususiyati shundaki, ularda insonning ichki holati to'g'ri tasavvur qilinishi bilan birga, ruhiy holati asar mazmuni bilan bog'lanib ketadi. Yozuvchi asarlarida til harakterga, xarakter esa tilga o'tadi. Bunday dialektik qonuniyat asarlaridagi dialog va monologlarda yanada yaqqolroq ko'zga tashlanadi.

Muktibodhning “Halil amaki”² hikoyasida huddi ana shunday holatni ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

खलील काका को याद आयी , अपने लड़के रसूल की मृत्यु की नहीीं, के शव के बचपन की । कै साकै साखे लक कया कर ताथा,मारे मस्तीके घर...

“Xalil amaki xotirladi, o'z zurriyodi Rasulning o'limini emas, Keshavning bolaligini. Qanday o'yinqaroqliklar qilardiya, uyni ostin-ustun qilib... “.

Hikoya shu jumlar bilan boshlanadi. Bunda biz bosh qahramon Halil amakining qanday bag'ri kengligini, o'zi asrab olgan bolakayga mehri tushganini birinchi jumladan bilishimiz mumkin. Yozuvchi asarning birinchi jumlasidan bosh qahramon xarakterini ochib berishga harakat qiladi. Muktibodh ijodiga xos jihatlardan biri shundaki u o'z hikoyalarini obraz tasviridan boshlamaydi aksincha qahramonlarning hissiyotlaridan, o'y-kechinmalaridan boshlaydi.

केशव ने देखा, खलील काका को आँसू आरहे हैं। आँसू पोछीं ते हु एक हने लगा," अरे, आपतो रोते हैं कि हम्मत पर मुझे बड़ा कया ।

Keshav Xalil amakisining ko'zlari yoshga to'layotganini ko'rdi. Ko'z yoshlarini artib: “Voy, siz yig'laysizmi, unda qanday jasorat bilan meni voyaga etkazdingiz.” Degan jumladan esa bosh qahramonning ko'ngli qanchalar yumshoq ekanligini, o'zi og'ir ahvolda yotgan bo'lsa ham lekin asrab olgan o'glining keying hayotidan tashvishda ekanligini yozuvchi oddiy jumlar, hissiyotlar yoki bir so'z bilan ifodalagan.

Bosh qahramon o'z ichki kechinmalarini, ruhiyatidagi qarama-qarshiliklarni, hissiyotlarini bo'lishgani, to'kib solgani bir yupanch, bir do'st topolmaydi. Hikoyada biz e'tibor berishimiz kerak bo'lgan yana bir holat – bu muhabbat deb o'ylayman. Bosh qahramon o'z farzandiga nisbatan boshqalarning farzandiga ko'proq

¹ “Memoir” Harishankar Prasad. Mahatma Gadhi International Hindy University. July-September 2010.45-p

² Muktibodh Pri. Li., Nai Dilli-110002.1993.p.4.

muruvvatliroq ekanligini yozuvchi ikki bolakayning hayoti misolida ochib berishga urungan.

केसू ने रसूल के कान में जाकर कहा, "खलील काका मेरे ।" रसूल औधीं सेसीधा लेट गया, उसकी ओर आँखें ड - ड़कर देखने लगा । खलील काका कसके हैं ? इस प्रश्न पर उसने कभी कवचार नहीं किया था । उसका सींयमी, कवचार व्यकथत, सहनशील व्यक्तित्व इस बात पर एकदम चमत्कृत हो गया । के शव के हैंयार सूलके खलील काका ? क्या वह खो जने कनकल पड़े ? एक गुप्तक राह उसके हृदय की धड़कन में कबींध गयी । उसका सारा बदन दुखने लगा, पर वह वैसे ही उठा और घाम में जाकर खड़ा हो गया ।

“Kesu Rasulning qulog'iga borib: "Xalil amaki meniki" dedi. Rasul ko'zlariga yosh olgancha, unga qarab qoldi. Xalil amaki kimniki? U bu savolni hech qachon o'ylab ko'rmagan. Uning mo'tadil, o'ychan, bag'rikeng shaxsiyati bu paytda hayratda edi. Keshavning yoki Rasulning Xalil amakisimi? Uni izlab ketdimi? Yuragini yashirin bir nola qamrab oldi. Butun tanasi og'riy boshladi, lekin u o'shanday tik turgancha va issiqda turaverdi.”

Bu misralardan shuni aniqlash mumkinki farzand o'z otasiga muhtoj. Ota esa mehrini o'zganing farzandiga bermoqda. Bu holatni yozuvchi mohirlik bilan ifodalagan. Oddiy bolakaylarning bir- birga bo'lgan munosabatini uzundan – uzoq jumlar bilan mas aksincha qisqa ko'rinishdagi dialog yoki monolog orqali ochib bergan.

खलील काका के साथ एक आदमी और था। ज्यो ही खलील आकर बैठा, रसूल उसकी गोदी में कगरकर एक वेदनामय उल्लास अनुभव करने लगा । खलील के लम्बे कुंते में अपना मुँह कछ पाकलया, क्यो कींकउ से आनन्द के मारे आँसू आरहे हैं । उफ़! कतने ही कदनो के बाद आज उसे अपने कपता की गरम गोदी कमली है।

“Rusul uning bag'riga yiqilib, og'riqli hayajonni his qildi. U yuzini Xalilning uzun kurtasiga yashirdi, chunki u quvonchdan yig'lab yubordi. Oh! Oradan shuncha kun o'tib, bugun otasining qaynoq bag'rini topdi.”

Bu holat orqali biz farzand otasiga qanchalik intizor bo'lganini, ota etarli mehr ko'rsatmaganini, hatto farzand otasining bag'rida bir oz o'tirishga zorligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu hikoyada qahramonlar o'z xarakterlarini boricha namoyon qila olgan. Asar qahramonlari juda bosiq va og'ir tabiatli insonlar. Bu hikoyada bir tomonni alohida e'tiborga olish zaruz. Hikoya yozilgan davr Hindistonning oddiy xalqi qiynalgan davrlarga, odamlar hali hanuz juda tor doirada fikrlashda bo'lgan davrga to'g'ri kelib, yozuvchi o'z hikoyasida hind xalqining

qarashlari qay darajada ekanligi ko'rsatib ularni yangi zamonga yangicha qarashlari kerakligini ko'rsatib beradi.

Hikoya o'qilish jarayonida diqqatni tortadigan jihat shundaki, ijodkor qahramonlarning ruhiyatini va ularning ichki yoki odamlar bilan, muhit bilan bo'lgan qarama-qarshiliklarini qay darajada tasvirlay olgan. Ushbi hikoyada qahramonlarning qiyofalarini ochishda ijodkor badiiy psixologizmdan yuqori darajada foydalangan. Chunki muallif yaratgan qahramonlar psixologik jihatdan juda murakkab. Ularni aqliy va ruhiy tomondan engib bo'lmaydi. Adabiyotshunos olim D. Quronov badiiy psixologizm haqida “badiiy asarda tolaqonli inson obrazini yaratishning muhim vositalaridan biri” degan fikrni aytib otadi. Bundan korinadiki badiiy psixologizm badiiy asarda inson obrazini yaratishda asosiy vositalardan biri hisoblanar ekan. Ushbu romanda asosan qahramonlarning tashqi harakat dinamikasiga emas, balki ularning ichki harakat dinamikasiga ko'proq e'tibor qaratilgan.

Yuqoridagi fikrlardan umumiy xulosa qiladigan bo'lsak, ijodkor qahramonlarning ma'naviy dunyosini ularning hatti-harakatlari, o'y-fikrlari va ichki kechinmalari asosida reallashtirib tasvirlaydi. Qahramonlarning ruhiy holatlari esa vaziyatga nisbatan o'zgarib turuvchi ekanligi, asardagi konfliktlar tizimi faqat tashqi muhit bilan yuz berayotganligini ko'rish mumkin.

REFERENCES

1. Хиндистон адабиётида замонавий йўналишлар ва оқимлар. Ходжаева Т.А.Тошкент – 2012.- Б.18
2. Очерки истории литератур Индии: X-XX вв.отв.ред. С.О. Цветкова-СПб.: 2014.
3. Namvar Singh, Kahani: Nayi Kahani (Story: New Story) (Allahabad: Lok Bharati Prakashan, 2012).
4. “Memoir” Harishankar Prasal. Mahatma Gadhi International Hindy University. July-September 2010. - P.45.
5. Muktibodh Pri. Li., Nai Dilli-110002.1993.- P.4.